

ÇALIŞ QAN LIQ

va

tanballik

YAVUZ BAHADIROĞLU

YAVUZ BAHA DİROĞLU

Kitabın orijinal adı:
Çalışkanlık
Müəllif:
Yavuz Bahadiroğlu
Nəşrə Hazırlayan:
t.f.d Abbas QURBANOV
Anadolu türkçəsindən
Azərbaycan türkçəsinə uyğunlaşdırıran:

Redaktor:
Əziz Sultanov

Rəssam:
İbrahim Çiftçi

Dizayn:
Cemile Kocaer
Nicat QƏRİBOV

Bakı-2019, No:
ISBN: 978-605-131-331-3

Kitabda ifadə olunan mövqə və fikirlər müəlliflərə aiddir; Türk Əməkdaşlıq və Koordinasiya Agentliyinin (TİKA) və Gəncliyə Yardım Fonduunun mövqeyini əks etdirən mətnlər olaraq qiymətləndirilə bilməz.

Bakı Şəhəri Sabail Rayonu Cəfərov Qardaşları, 16
Tel: (+994 12) 492 14 38 / Mobil: (+994 51) 412 22 82
Elektron poçt: ipekyoluneshriyyati@gmail.com

YAVUZ BAHAIROĞLU

Türk Əməkdaşlıq və Koordinasiya
Agentliyi Bakı Program
Koordinatorluğu

Azərbaycan Respublikası
Gəncliyə Yardım Fondu

Bu kitab, Türk Əməkdaşlıq və Koordinasiya Agentliyi (TİKA)
və Gəncliyə Yardım Fondu əməkdaşlığında 23 aprel Uşaq
Bayramı münasibəti ilə həyata keçirilən "**Kitabın İşığın
Olsun**" layihəsi çərçivəsində çap olunmuşdur.

POLİS, RAİS, MÜHƏNDİS

Faiq Ağdamın dağların arasında kikiçik bir kəndində yaşayırdı. Nə vaxt ondan böyüyəndə kim olacağını soruşsalar, eyni cavabı verərdi:

- Böyüyəndə mühafizə polisi ola-cağam.

Kimisi onun bu cavabına dodağını büzür, kimisi “uşaqdır” deyir, kimisi də ikrahla baxırdı. Belə vəziyyətlərdə Faiq böyüklerin bu cür mənasız reaksiyalarını başa düşmürdü. O, öz qərarının mükəmməl olduğunu fikirləşirdi. Mühafizə polisliyi dünyanın ən yaxşı peşəsi idi. Böyüklerin bunu başa düşməməsi böyük bir əskiklik idi. Üstəlik bəzən özləri də nə istədiklərini bilmirdilər.

Saleh dayı kimi dərzi olsa, həyatı qapalı bir yerdə iynə-sap arasında keçəcəkdi. Tahir dayı kimi dülgər olsa, bütün gün mişar və taxta ilə

məşğul olacaqdı. Əli dayı kimi mağazada işləsə, bütün gün də yanmadan xırda pul sayacaqdı. Atası kimi əkinçi olsa, bütün gün tarlada günəşin altında tərləyərək işləyəcəkdir. Faiqə görə ən yaxşı iş mühafizə polisi olmaq idi. Həsən dayı kimi formasını geyinərək, belində tapancaşı, kənd yollarında aşağı-yuxarı dolaşardı. Ürəyi istəyəndə meşədə dolaşar, istəyəndə də rayon mərkəzinə bazara gedərdi.

Formanın yaxasındaki işildayan nişan Faiqi həyəcanlandırmış üçün bəs edirdi. Nə dərzi, nə dülgər, nə də əkinçi. Faiq hökmən mühafizə polisi olmalıdır.

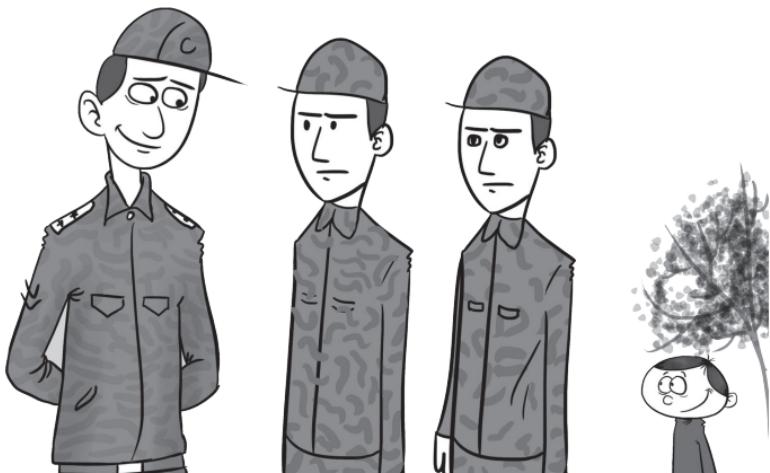
Günlərin bir günü Faiqgilin kəndinə rəsmi formalı üç kişi gəldi. Onlardan biri polis rəisi idi. Yanında da iki əsgər vardı. Onların gəlməsi ilə kəndə səs-küy düşdü. Uşaqlar qışqırışmağa başladı:

- Əsgərlər gəldi! Əsgərlər gəldi!

On yaşı Faiq o günə qədər heç əsgər görməmişdi. Birdən kəndin ağsaqqalları ilə birlikdə yeriyən polis rəisinin ciyindəki parıltılı ulduzlu paqonları gördü. Gözlərini çəkə bilmirdi.

“Olanda da belə olmalıdır”, - deyə öz-özünə fikirləşdi. “Adamın ciyində bu cür parıldayan paqonlar çox gözəl görünür... Mən polis rəisi olmaliyam”.

Gilas ağacının altında oturan formalı kişilərə doyunca baxdı. Rəis əmr verdiyi zaman əsgərlərin salam verib “Baş üstə rəis!” deməsi sanki Faiqi tilsimləmişdi. Bir ara əsgərlərin yanında dayanan mühafizə polisi Faiqin diqqətini cəlb etdi. Rəisin qarşısında tərpənmədən dayanırdı. Deməli, polis rəisi mühafizə polisi Həsən da yidan üstün idi. Polis rəisinin formasına baxdı. Onun formasında Həsən

dayıdakı kimi bəzəkli nişan yox idi. Faiqə görə, bu, böyük əskiklik idi.

O gecə dəqiq bir qərar vermək üçün dayanmadan fikirləşdi. Mühafizə polisliyi ilə polis rəisiyyinin arasında qalmışdı. Dərindən fikirləşəndə ağılna polis rəislərinin də onlara nəzarət edən daha üst rütbəlibir rəhbərinin olma ehtimalı gəldi. Yenə də ən yaxşısı mühafizə polisi olmaq idi. Polis rəisi ildə bir-iki dəfə görünürdü. Amma mühafizə polisi bütün günü sərbəst hərəkət edirdi. Faiq yenidən mühafizə polisi olmağa qərar verdi. Özü-özünə söz verdi ki, bir daha bu qərarını dəyişdirməsin.

Amma dəyişdirdi. Bir neçə həftədən sonra kəndlərinə Əhməd adlı bir kişi gəldi. Onu tanıyandan sonra sadəcə qərarı yox, bütün dünyası dəyişildi.

Əhməd bəy mühəndis idi. Kəndə çəkiləcək yolun layihəsini hazırlayırdı. Durbinə bənzəyən bir alətdən baxaraq dəftərinə nə isə qeyd edirdi. Faiq çəkinərək həmin alətə yaxınlaşdı. Durbindən nə göründüyü Faiq üçün çox maraqlıydı, amma soruşmağa ürək eləmirdi. Mühəndis bəy

Faiqi gördü və gülərək yanına çağırıldı. Cihazın şativini Faiqin boyuna görə kiçildi.

- Bax gör nə görəcəksən?

Faiqin sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Gözünü cihaza yaxınlaşdırıldı. Gördükllerinə inana bilmirdi. Qarşısında rəngbərəng bir dünya vardı. Gözlərini çəkə bilmirdi. Çox xoşuna gəlmişdi.

- Cox gözəldir!- dedi.

O gündən sonra Faiq Əhməd bəylə çox yaxın dost oldu. Kənddə hamı mühəndisə dua edirdi və ona hörmətlə yanaşındı. Bu arada Faiq də mühəndis olmağa qərar vermişdi.

“Mən də Əhməd bəy kimi oxuyub mühəndis olmalıyam. Yollar

çəkib insanların duasını almaliyam”,
- deyə öz-özünə fikirləşdi.

Elə o dəqiqə Əhməd bəyin yanına qaçıdı və mühəndis olmaq üçün nə etməli olduğunu soruşdu. Əvvəl dərslərini yaxşı oxumalı və ali məktəb imtahanlarına hazırlaşmalı, bunun üçün də çox səy göstərməliydi.

Faiq mühəndis olmaq xəyalıyla dayanmadan oxudu və ali məktəbə daxil oldu. Əhməd bəylə, fərqli yerlərdə olsalar da, internet vasitəsilə münasibətləri davam edirdi.

Həyatını kəndlərə yol çəkməyə həsr etdi. Yeganə məqsədi yola həsrət qalan dağ kəndlərində yaşayan ata-anaların, nənə-babaların duasını almaqdı.

ŞAYIRD

Uzun boylu, sarı saçlı və mavi gözlü oğlan idi. Sözün düzü, çox yaraşıqlıydı. Əynində yağlı kombinezon, əlləri və üzü çirkli olmasına baxmayaraq. Amma o bir şeyird idi. Bir avtomobil təmirçisinin yanında təmirçilik öyrənirdi.

Ustası qasqabaqlı və əsəbi bir adam idi. Daim ona acıqlanırdı.

- Rəşad ora get, Rəşad bura get, Rəşad sağa, Rəşad sola...
- Təkərləri çıxar, yağı dəyişdir, su gətir, qaykanı sıx, açarı gətir...

- Biraz tez ol, oynama, itil qarşım-dan, şillə gələr ha!

- Səndən adam olmaz, biz usta olana qədər nələr çəkdik, öz-özünə danışma, işini gör, tənbəllik eləmə, deyəsən yenə döyülmək istəyirsən!

Ondan cəmisi dörd ay əvvəl işə başlayan usta köməkçisi Əhməd də onunla yaxşı rəftar etmirdi. Əhməd özü çəkdiyi sixıntıları tez yaddan çıxarmışdı. Rəşadı əzdikcə əzirdi. Lazım oldu-olmadı üstünə qışqırır, heç bir səbəb olmadan ustaya şikayət edirdi. Öz bacarıqsızlığını onun üstünə yixirdi.

- Rəşad elədi... Rəşad xarab etdi... Rəşad sindirdi...

Rəşad bir şeyird kimi hər hansı bir hüquqa sahib olub-olmadığın-dan xəbərsiz idi. Həmçinin ustasının niyə qaşqabaqlı olduğunu və usta köməkçisinin onu niyə əzməyə çalışdığını bilmirdi.

Bildiyi bir şey var idi ki, bu işi görməyə məcbur idi. Atasının dün-yasını dəyişməsi ilə həyatı bir anda dəyişmiş, bu təmirxanaya düşmüştü. Altı yaşılı bacısı Zümrüd ilə anasına o baxırdı. Bu səbəblə, istəməsə də,

hər şeyə dözürdü. Əslində yeganə istəyi oxuyub təhsil almaq idi. Onsuzda ibtidai sinifdə oxuyanda əlaçı idi. Müəllimləri də onun çox ağıllı olduğunu deyirdilər. Amma burada heç bir dəyəri yox idi. Ustası ona başının işləmədiyini deyir, bəlkə də, gündə on dəfə adam ola bilməyəcəyini üzünə vururdu.

İki gün əvvəl yolda müəllimini görmüşdü. Müəllim ona təqaüdü təhsil üçün imtahan keçiriləcəyini demişdi. Həmin gündən bəri bu imtahan barədə fikirləşirdi. Amma qarşısında böyük bir maneə var idi. Anasıyla bacısına kim baxacaqdı?!

O gün evə gedəndə böyük bir sürprizlə qarşılaşdı. Artıq atasının pensiyasını onlara verəcəkdilər. Bundan sonra evə az da olsa pul gələcəkdi.

Anası:

- Hələlik bununla yola verərik, - dedi. - Bu yaxnlarda usta köməkçisi də olarsan, qazancımız çoxalar, yaxşı yaşayarıq.

O gecə xeyli fikirləşdi. Əvvəl usta köməkçisi, sonra da usta olar, bəlkə də, vaxt içində pulunu yiğib özü də

təmir sexi aça bilərdi. Öz şəyirdərinin üstünə əsla qışqırmayacaqdı. Qətiyyən döyməyəcəkdi və “səndən adam olmayıacaq!” deməyəcəkdi.

Amma təhsilini davam etdirmək istəyirdi. Sadəcə maşınların altını-üstünü yox, dünyada olan hər şeyi öyrənmək istəyirdi. Demək olar ki, ürəyi oxumaq eşqi ilə döyünlərdü. Fikirləşdikcə həyəcanlanırdı. Müəlliminin dediyi imtahana girsə nə itirərdi ki? Özünü sınamalıydı.

Müəllimindən kömək istədi, birlikdə lazım olan kitabları aldılar. Artıq sadəcə dayanmadan oxuyub hazırlaşmalıdır.

Evə çox yorğun qayıtsa da, yatmırıldı. Heç yağlı kombinezonunu da çıxarmadan dərs oxuyurdu. Bəzən də oturduğu yerdə yuxuya düşüb qalırıldı. Yuxusuz olduğu üçün işi ilə yaxşı məşğul ola bilmir, səhvlər edirdi. Ustası da üstünə qışqırırdı:

- Sənin başın hədadır?

- Əlindəki işi bitirəcəksən, yoxsa yox?

- Heç bilmirəm səni hardan tap-dıq!?

- Ayaq üstə yatırsan!

Ustası ilk dəfə idi ki, haqlı idi. Həqiqətən, sanki yuxuda gəzirdi. İmtahanlara hazırlaşdığını heç kimə demirdi. Bu onun müəllimi ilə arasında olan sırr idi. İmtahandan keçəcəyi təqdirdə bunu hər kəsə açıqlayacaqdı.

Nəhayət, gözlənən gün gəlib çatdı. İmtahana girdi. Əlindən gələni eləmişdi, amma biraz ümidsiz idi. Hələ də öz biliyinə güvənmirdi.

İmtahanın nəticələri açıqlananda müəlliminin yanına qəcdi. İmtahandan keçmişdi. Müəllimi Rəşadın alnından öpdü:

- Bilirdim. İmtahandan keçəcəyindən arxayıñ idim. Artıq heç bir

maneə qalmadı, səni dövlət oxuda-
caq.

Halbuki maneə vardı. Fikirləşə-
fikirləşə evə qayıtdı. Vəziyyəti ana-
sına danışdı. Qadın birdən duruxdu.
Oğlunun son günlərdəki yorğunlu-
ğunun səbəbini öyrənmişdi. Onu qu-
caqlayıb öpdü:

- Oğlum, səninlə fəxr edirəm!-
deyə piçildədi.
- Ana, sabah məktəbə gedə
bilərəm?
- Təbii ki, gedəcəksən. Mən də,
bacın da oxumağını istəyirik. İnanı-
ram ki, atan da istəyərdi. Sən evə
əllərin yağlı gələndə mənim ürəyim
paralanırdı. Get yuyun, sonra nahar
edək.

Atası vəfat etdikdən bu yana ilk
dəfə belə xoş ovqat ilə süfrəyə otu-
rurdular.

Məktəblərin açılmasına bir neçə
gün qalmış litsey formasını geyinib
təmirxanaya getdi. Ustası əvvəl təəc-
cübləndi, sonra onu ələ saldı:

- Vay vay! Görün kim gəlib? Yox,
yox! Sən qətiyyən adam olmayıacaq-
san.

Rəşad təxminən bir il işlədiyi sexə diqqətlə baxdı. Qara divarlar, yağlı əsgilər, sınmış çarxlar... hər tərəfdən benzin iyi gəldi.

- Adam olacağam, usta! Bunu hamınız görəcəksiniz. İşdən ayrıram və oxuyacağam. Dövlət hesabına təhsil imkanı qazandım. Sizinlə halallaşmağa gəldim.

Nə də olsa ustası idi. Ustanın haqqı atanın haqqı kimidir. Ustasının gözlərinin yaşardığını gördü və təəccübləndi. Cox sərt insan idi. Amma, deməli, zalim deyildi. Özü şeyird olanda nə görübsə, o cür də rəftar edirdi və bunun doğru olduğunu fikirləşirdi.

- Ola bilər ki, mən səninlə sərt rəftar etmişəm. Üstünə qışqırmış, hətta vurmuş da ola bilərəm. Məni bağışla, övladım. Mən nə eləmişəmsə, sənin yaxşılığın üçün eləmişəm.

Dörd ildən sonra Rəşad litseyi əla dərəcəylə bitirdi. Daha sonra universiteti də bitirdi və yaxşı bir peşə sahibi oldu. Bir gün dövlət nömrə nişanlı

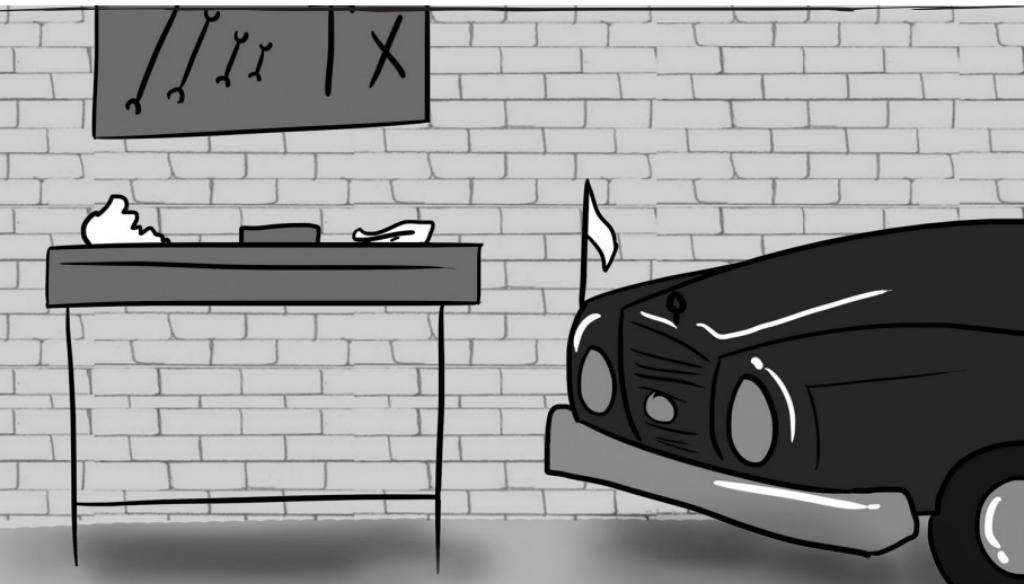

avtomobilə ustasının təmirxanasına getdi.

Ustası hələ də işləyirdi və olduq-ca qocalmışdı. Rəşadı görüb ətrafin-dakılara səsləndi:

- Baxın, baxın,- dedi həyəcanla.
- Bu müəllim bir vaxtlar mənim şəyirdim idi. İndi oxuyub böyük adam olub.

İllər sonra da olsa, ustasının onun-la öyünməsi xoşuna gəlmışdı. Bu həyatda bir şeyi öyrənmişdi ki, əzm-karlığın əlindən heç nə qaça bilməz. Sadəcə səy göstərənlər uğura nail ola bilər.

TƏTİİLİN AXIRİNÇİ GÜNLƏRİ

Mahmud dörd uşaqlı ailənin ikinci uşağıydı. Atası balıqçıydı. Vəziyyətləri çox da yaxşı deyildi, amma anasının dediyi kimi - birtəhər yaşayırdılar. Özlərinə görə bir dolanışqları var idi və bütün ailə xoşbəxt idi.

Amma atalarının qəfletən vəfat etməsi ilə hər şey dəyişilmişdi. Bütün həyatı dənizlərdə keçən atasının ömrü qayıqda yox, yol nəqliyyat qəzasında sona çatmışdı. Bu hal Mahmuda çox maraqlı gəlmışdı. Amma bunun təleyin bir yazısı olduğunu bilirdi.

O vaxtlar böyük qardaşı Əhməd on yeddi yaşında, özü isə on beş yaşında idi. Digər iki uşaq isə onlardan kiçik idi. İki böyük qardaş fikirləşirdilər ki, ailə nizamının davam etməsi üçün işləməlidirlər.

Mahmud orta məktəbi yeni bitirmiş və litsey imtahanlarına hazırlaşır-

di. Oxumaq, ali məktəbə daxil olmaq istəyirdi. Amma artıq bu, mümkün görünmürdü.

Bir axşam fikirlərini qardaşına dedi. Birlikdə atalarının yeganə mirası olan qayığı rəngləyirdilər.

Əhməd əlindəki fırçanı yerə qoydu. Küskün baxışlarla qardaşını süzdü:

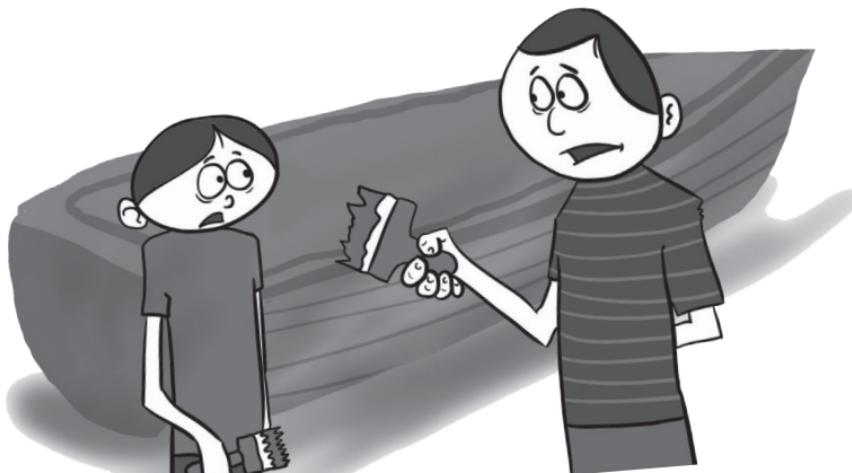
- Olmaz! - dedi. - Sən oxumalısan.

- Amma necə olacaq? Kim oxudacaq, hansı pulla oxudacaq məni?

Ayağa durdu. Rəngbərəng olmuş köynəyini düzəltdi. Yumruğunu sinəsinə vuraraq böyük adam ciddiyəti ilə:

- Mən! - dedi. - Səni mən oxuda-cağam.

Mahmud qardaşının dediklərini eşidəndə ürəyi riqqətə gəldi, ağlamaq istədi. Qardaşı ondan sadəcə iki yaş

böyük idi. Litseyə gedirdi. Dərsləri həmişə yaxşı olurdu.

- Bəs sənin məktəbin necə ola-
caq? - deyə birdən soruşdu. - Sən də
oxumalısan.

Əhməd qardaşının yanında otur-
du, əlini onun ciyninə qoydu. Yenə
də eyni ciddi səslə davam etdi:

- Mən sənin böyük qardaşınam.
Böyük qardaş atanın yarısı deməkdir.
Çalış, əlindən gələni et, dövlət təqaüdü
imtahanlara hazırlaşmağa başla. Heç
bunu da istəməzdim səndən. Amma
bilirəm ki, atam kimi yaxşı balıqçı
deyiləm. Qorxuram ki, birdən kifayət
qədər qazanıb çatdırı bilmərəm. Yox-
sa səni ən yaxşı məktəblərdə oxutmaq
istəyərdim.

- Bəs sənin təhsilin? - deyə Mu-
stafa təkidlə soruşdu. Səsi titrəyirdi.

- Sən öz dərsinlə maraqlan, - dedi tox səslə. - Sabah rayon
mərkəzinə get və imtahandan keçmək
fürsət lazımlı olan kitabları al. Razılaş-
dıq?

Mahmud başa düşdü ki, nə etsə
də, qardaşını bu qərarından döndərə
bilməyəcək. Üstəlik, oxumağı özü də
çox istəyirdi. Qardaşını qucaqladı, ba-

yaqdan çətinliklə saxladığı göz yaşlarını qardaşının boyalarla rəngbərəng olmuş köynəyinə axıtdı.

Günlər keçdi. Mahmud müəllimi ilə gedib kitabları almışdı. Gecə-gündüz oxuyaraq dövlət təqaüdlü im-tahandan keçmişdi. Girdiyi məktəb evindən çox uzaqda idi. Məktəbin ya-taqxanasında qalacaq, ailəsini sadəcə yay tətilində görəcəkdi. Mahmud bu ayrılığa necə dözəcəyini bilmirdi və xəlvətə düşən kimi ağlayırdı.

Tətilin axırıncı günü yaxınlaşanda Mahmud, istəməsə də, əşyalarını yiğışdırmağa başladı. Üzü gülmür, əli heç bir işə getmirdi. Evdə keçirdiyi axırıncı gecə isə yaşadığı ən ağır gecə idi. Həvəssiz şəkildə əşyalarını

toplayarkən siyirmələrin birindən uşaqlığının son xatirəsi olan oyuncaq ayını tapdı. Bunu anası tikmiş və içində pambıq doldurmuşdu. Çoxdan unutduğu bir oyuncaq idi. O günə qədər diqqətini cəlb etməmişdi. Amma həmin gün görəndə özünü saxlaya bilmədi. Beyni zonquldamağa başladı, ürəyi sıxlıdı. Atası, digər qardaşları gözünün önünə gəldi... hicqıraraq ağlamağa başladı. Bütün uşaqlığı gözü nün öündən keçdi. Evdən ayrılmak istəmirdi.

Elə bu vaxt böyük qardaşı içəri girdi. Mahmudun ağladığını görəndə, çətinliklə də olsa, gülümsədi:

- Yekə kişi, - dedi. - Yekə kişilər də ağlasa, işimiz çoxdur. Bu yaşında səyahətə çıxacaqsan, əslində buna görə sevinməlisən.

Böyük qardaşının üzündə təbəssüm olsa da, səsindən və gözlərindən məlum olurdu ki, o da ağlayır. Çətinliklə udqundu və Mahmudu qucaqladı. Mahmud dözə bilmədi:

- Sizdən ayrılmak çətindir. Ayrılmaq istəmirəm...

- Çətindir, - deyə cavab verdi. - Əslində həyatın özü çətindir, amma

bacaracağıq. Ailəliklə bacara-
cağıq. Allah da bizə yardım
edəcək.

Hər il məktəb başla-
yana yaxın o günü xat-
tırlayırdı və həmin gün
onun üçün təskinlik
mənbəyi olurdu. Böyük
qardaşının fədakarlıqlarını
əsla yadından çıxarmayacaq-
di. Əhməd Mahmudla yanaşı,
digər iki qardaşını da oxutdu.
Onlardan biri mühəndis, biri
hüquqşunas, biri də riyaziy-
yat müəllimi olmuşdu.

Əhməd onlarla fəxr edirdi.
Vaxtaşırı qardaşlar görüşdük-
ləri zaman “onları mən oxut-
dum” deyərək sevinclə on-
lara baxırdı.

MƏSULİYYƏTLİ ŞAGİRD

Bazar günü səhəri idi. Həsən bir aydır bu günü gözləyirdi. Məktəb ilinin sonunda keçiriləcək teatr tamaşasında baş rolu oynaya-caqdı. Qurtuluş müharibəsində böyük qəhrəmanlıqlar göstərmiş bir zabit rolunu canlandıracaqdi. Hazır idi. Ssenarıdəki dialoqlarını əzberləmiş, məşqlərdə müəllimlərini özünə heyran qoymuşdu.

Nəhayət, böyük gün gəlib çatdı. Amma həmin gün səhər kefi yox idi. Üstəlik boğazı ağriyır, çətinliklə ud-qunur və bədəninin hər yeri ağriyirdi. Çox da vecinə almadı. Xəstə ola biləcəyi düşüncəsini beynindən sildi. Amma vaxt keçdikcə halı daha da pisləşirdi.

Səhər yeməyini yeyərkən anasına heç nə hiss etdirməmək üçün böyük səy göstərdi. Otağına gedib paltarı-

ni geyindi. Güzgünün öndə ağızını açdı. Kiçik dostları yenə də narahat idilər. Badamçıq vəzilərinə belə deyirdi: "kiçik dostlarım". Əslində çox faydalı olduğunu, mikrobların bədənə girməsinə izin vermədiklərini bilirdi. Amma tez-tez də iltihablanmaları onun ürəyini sıxırıcı. Badamçıqların üzərində xırda ağ xallar əmələ gəlmişdi. Ağrıyırıcı, amma dözməli idi.

Səhnəcikdəki işi bitdikdən sonra istədiyi kimi xəstələnə bilərdi. Amma indi olmazdı. O olmasa teatrın pərdəsi açılmaz, məktəbin tədbiri yarımcıq qalardı. Halbuki tədbirdə rayon icra hakimiyyətinin başçısı da iştirak edəcəkdi. Ən əsası da ata-anası və qardaşı da onu izləyəcək, onunla fəxr edəcəkdilər. Ailəsinin onun üçün elədiklərinə qarşılıq rolunu yaxşı oynamamaq və qazandığı uğuru onlara ithaf etmək istəyirdi. Tamaşadan sonra çıxış edərək bu uğuruna görə ailəsinə və müəllimlərinə minnətdar olduğunu demək istəyirdi. Çıxışını da hazırlamışdı. Bəs gedə

bilməsə? Xəstələnib yatağa düşsə?
Bunu düşünmək belə istəmirdi.

Məktəbə getdi. Üzü qızarmışdı.
Dostu Saleh ondan xəstə olub-olma-
dığını soruşdu.

- Yaxşıyam, - Həsən dedi.
- Amma üzün qızarib.
- Hər halda həyəcandandır.

Saleh düşmən zabiti rolunu can-
landıracaqdı, Həsən də ssenariyə
görə onu əsir götürməliydi.

Günortadan sonra artıq hər şey
hazır idi. Axırıcı məşqi də çətinliklə
başa vurmuş və hamını özünə heyran
qoymuşdu. Bir azdan pərdə açıla-
caqdı. Hamı rol paltarını geyinmişdi.
Həsən həqiqi zabitə oxşayırıdı. Bircə
başının hərlənməsi olmasayıd...

Tamaşaçılar zaldakı yerlərini tut-
dular. Pərdə hələlik bağlıydı. Həsən
pərdənin arasından ön sıradə oturmuş
icra başçısına baxdı. Yanında da çox
sayda vəzifəli şəxslər vardi. Polis rəisi,
icra hakimiyyətinin vəzifəli şəxsləri
və s. Bir arxa sırdə atası, anası, qar-
daşları oturmuş və gözlərini pərdəyə
zilləmişdilər.

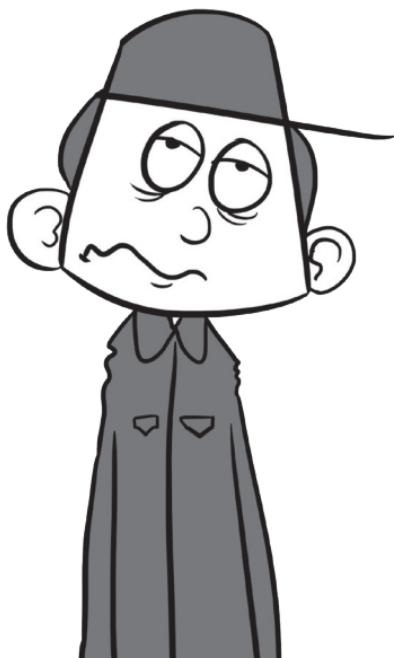
- Allahım! Mənə güc ver, - dedi,
özü-özünə.

Qulaqları və yanaqları od tutub ya-
nırdı, ürəyi sürətlə döyüdü. Nəfəs
alması da sürətlənmişdi. Hərarəti ar-
tanda belə olurdu.

Kaş ki, anasına xəstə olduğunu deyəydi və anası da ona bir dərman verəydi. Dərman atsaydı, bəlkə, bir az rahat olardı. Amma belə də olsayıdı, anası məktəbə gəlməyə qoymaz, yatırımağa çalışardı. Bu qədər hazırlıq da boşa gedərdi. Əsla buna razı ola bilməzdi.

Pərdə açıldı və tamaşa başladı. Həsən tamaşanın əvvəlində əlindən gələni edərək öz rolunu məharətlə oynamağa çalışırdı. Amma ikinci hissənin sonuna yaxın gözləri qaralmağa başladı. Başı hərlənirdi. Alqış səslərini uzaqdan bir uğultu kimi eşidirdi.

Artıq son səhnəyə çatmışdı. Düşmən zabitini əsir götürməliydi.

Ssenariyə görə Salehə arxadan yaxınlaşacaq, taxta tūfəngini onun çiyninə dirəyib: “tərpənmə, təslim ol!” - deyəcəkdi.

Hami həyəcanla tamaşanı izləyirdi. Zalda səssizlik hakim idi. Tamaşanın ən maraqlı aniydi və tamaşaçıların həyəcanı pik həddə çatmışdı. Bütün baxışlar Həsənin üzərində idi.

Düşmən zabiti əvvəlcə iki yaşlı uşağı qəhqəhə çəkərək vurdu, sonra bir qadını, sonra da başqa bir uşağı... Elə bu vaxt səhnənin o biri başında türk zabiti Həsən göründü. Amma müvazinətini saxlaya bilmirdi. Gəzəndə iki tərəfə də yırğalanırdı.

Tamaşaçılar bunun ssenariyə görə olduğunu fikirləşmiş və heç bir qəribəlik hiss etməmişdilər. Sədəcə Həsənin anası işlərin yolunda getmədiyini hiss etmişdi, diqqətlə oğluna baxırdı. Onsuzda tamaşanın əvvəlindən oğlunda qeyri-adilik olduğunu görmüşdü. Amma oğlunun səhnədə həyəcanlı ola biləcəyini fikirləşmişdi. Gözləri doldu. Deməli, oğlu daşıdığı məsuliyyəti unutmamış, xəstə haliylə vəzifəsini yerinə yetirmişdi. O, çox yaxşı uşaqdır.

Həsən çətinliklə də olsa, düşmən rolunu canlandıran Salehin arxasına keçdi. Tüfəngini qaldırdı:

- Tərpənmə, təslim ol!

Düşmən zabiti səksənərək arxa-yə çevrildi. Silahını yerə atıb əllərini havaya qaldırmalıydı. Amma arxaya çevrilib təəccübləndi. Çünkü Həsən yerdə yatırıldı.

Anasının fəryadı zalı başına götürdü. Müəllimlər səhnəyə qaçıdlar. Həsən özündən getmişdi.

- Cox xəstəyəm, - ancaq bunu deyə bildi.

Vəziyyət aydın idi. Anası hıçqırır, müəllimlər göz yaşlarını silirdilər. Ta-

maşaçılara ayağa qalxmış və həyəcanla gözləyirdilər. Nəhayət, Həsənin müəllimi səsi titrəyərək açıqlama verdi:

- Hörmətli tamaşaçılara, baş rolu canlandıran aktyorumuz Həsən xəstələnib. Amma bu vəziyyətdə də öz rolunu məharətlə canlandırdı. Əksəriyyətimizin dözə bilməyəcəyi bir hərarətlə vəzifəsini yerinə yetirdi. Nümayiş etdirdiyi performansla Türk zabitinə layiq bir şagird olduğunu da sübuta yetirdi. Müəllimi kimi mən onunla fəxr edirəm. Və belə bir uşaq tərbiyə etdikləri üçün ailəsini də təbrik edirəm.

Zaldakı tamaşaçılara dəqiqlərlə tamaşanı və kiçik aktyorları alqışladılar. Xəstə olsa da, Həsən öz rolunu uğurla oynamışdı. Ən əsası da budur ki, xəstəlik kimi bir bəhanəsi olduğu halda bundan sui-istifadə etməmiş, öz vəzifəsini yerinə yetirmişdi.

Həsən bir neçə gündən sonra sağaldı və on bir yaşında yaşadığı bu anı ömrünün ən şirin xatirəsi kimi heç bir vaxt unutmadı.

FİRTINA ƏLİ

Məhəllədəki ikimərtəbəli ağ binanın qarşısında göz oxşayan bir mikroavtobus dayanmışdı. Səkkiz illik maşın idi, amma köhnə görünümürdü. Çünkü yeni yiğilmiş və rənglənmişdi. Zavoddan yeni çıxmış kimi görünürdü. Amma sahibi Əhməd bəy bir neçə gündür xəstə yatırıldı. O xəstə olduğu üçün mikroavtobus da eləcə gözləyirdi. Halbuki onun yeganə istəyi mühərrikini işə salmaq və sahibinə yenidən xidmət etmək idi.

Neçə illər idi Əhməd bəy bu mikroavtobus ilə ailəsinin dolanacağıni qazanırdı. İndiyə qədər heç qəza törətməmişdi. İyirmi yaşılı oğlu Əli isə bir az dəli-dolu bir gənc idi. Sürücülük vəsiqəsini yeni almışdı, amma atası hələlik mikroavtobusu sürməsinə icazə vermirdi. Çünkü çox sürətli və təhlükəli sürürdü. Əslində heç marağı da yox idi. Əgər onun üçün maraqlı

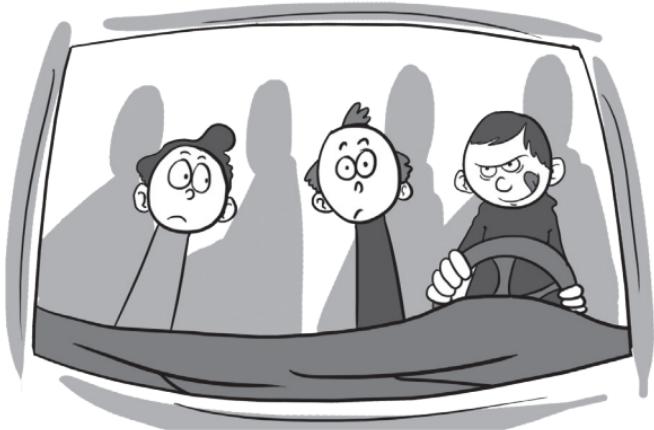
olsaydı, atası xəstə yatanda maşına baxar, onu yudurardı. Atası həmişə deyirdi:

- Mala baxsan, o da sənə baxar, övladım. Bağa baxarsan bağ olar, baxmazsan dağ olar.

Atası nə qədər haqlı olsa da, Əli onunla razılaşmırıldı. Ona görə sürücü sürətli olmalıydı. Mikroavtobus uzaq-başı mexaniki bir alət idi. Hissiz, duygusuz bir alət. Qaza basanda uçmalı və digər maşınları ötməli idi. Atası artıq yaşılanmışdı, cavan bir oğlanın istəklərini başa düşə bilməzdi.

Mavi mikroavtobus onunku olsa, bütün məhəllədə, hətta bütün rayonda şöhrət qazanardı. Bütün həmkarlarını ötərdi. Amma əvvəl mikroavtobusun rəngini dəyişərdi. Rəngini qırmızı elətdirər, önünə və arxasına “Firtına Əli” yazdırardı.

Nəhayət, fikirləşdiyi hər şeyi elədi. Belə ki, bir neçə həftədən sonra atası vəfat etdi və mikroavtobus ona qaldı. Əvvəla planlaşdırıldığı kimi rəngini qırmızı rənglə əvəzlədi, önünə və arxasına “Firtına Əli” yazdırdı. Məhəllənin sürücüsü oldu. Hamını istədiyi yerə aparırdı.

Amma necə? Yola çıxanda gözü dünyani görmürdü. Qazı axıra qədər basır, maşını uçurmuş kimi süründü. Hər dəfə sərnişinlərə böyük qorxu yaşırdı. Gənc sərnişinlər: "Fırtına Əli, bir az da sürətli", yaşlılar isə: "Yavaş, oğlum, öldürəcəksən bizi, bir az yavaş..." - deyirdilər.

Əli özü də gənc olduğu üçün gənclərin sözünə qulaq asırdı. Sərnişinlərin qorxması isə Əliyə xüsusi zövq verirdi. Tez-tez bu sözü təkrar edirdi:

- Qorxmayın, dayılar, xalalar! Heç nə olmaz!

Amma çox şey oldu. Əvvəlcə maşını işiq dirəyinə vurdu. Hündür dirək aşdı və mikroavtobusun bir tərəfini əzdi.

Elə bil bu, bir xəbərdarlıq idi. Ağlinı başına yiğmaliydi. Amma o bunu vecinə almadi.

- Belə şeylər hər sürücünün başına gələ bilər, - dedi.

Məhəllədəki digər sürücülər bu qəzada Əlinin yüz faiz xatalı olduğunu deyirdilər. Sürücülüyə başladığı iyirmi gün ancaq olmuşdu. Atasının iyirmi ildə törətmədiyi qəzani Əli iyirmi gündə törətmüşdi. Əli səhv yolda idi. Üstəlik də ağıllanmırıldı.

Öz yaşıdları xaric heç kim, “Halal olsun Əliyə! Onun kimi sürücü yoxdur”, - demirdi. Fikirləşdiyi kimi heç kim onu tərifləmir, nümunə göstərmirdi.

Əli isə bunu, insanların ona paxıllıq etməsi ilə izah edirdi. Dərs götürmək yerinə inadkarlıq göstərərək daha da sürətli olacaqdı. Kim nə deyirsə desin, öz bildiyini edəcəkdi.

Dörd aydan sonra artıq mikroavtobus istifadəyə yararsız hala düşmüşdü. Hər yeri əzilmiş, heç bir gözəlliyi qalmamışdı. Yan tərəfdə bir neçə şüşəsi sınmış, qabaq şüşəsi çatlamışdı. Çox sürətli sürüldüyü üçün mühərrrikdən

səslər gəlirdi. Əyləci isə hər an partlaya bilərdi və düz-əməlli işləmirdi.

Müştəriləri də getdikcə azalırdı. Heç kim onun mikroavtobusuna minmək istəmirdi. Əli isə bütün gün boş maşınla gəzib-dolaşırırdı. Mikroavtobusu təmir etdirməyə, sınıq şüşələrini dəyişdirməyə vaxt ayırmırırdı. Yaşayışını təmin etdiyi maşına heç baxmır, ona diqqət göstərmirdi.

Nəhayət, bir gün ən pisi də başına gəldi. Fırtına Əli sıniq-salxaq maşını ilə dik yolla aşağıya enirdi. İrəlidəki dayanacaqda bir nəfər sərnişin gördü. Amma qarşısındaki mikroavtobus da həmin sərnişini görmüşdü.

Əli qaza basdı və sürətlə rəqibinin öünüə keçdi. Dayanacağa yaxınlaşdı, amma maşının sürəti azalmadı. Əyləc tutmurdu. Əli əyləc sisteminin sıradan çıxa biləcəyini fikirləşdi. Nə edəcəyini bilmirdi. “Kaş ki, vaxtında təmir etdirsem” - deyə özü-özünə fikirləşdi. Fikirləşdi, amma artıq çox gec idi. Sürətlə gedən bir maşını dayandırmağın heç bir yolu yox idi. Ələcsiz sükanı çevirdi və maşını divara çırpdı. Mikroavtobus ancaq belə dayana bildi. Toqquşmanın təsiri ilə

Fırtına Əlinin başı ön şüşəyə çırplılmış
və özündən getmişdi.

Hamı onun başına toplaşmışdı.
Artıq mikroavtobus heç nəyə yara-
mirdi.

Fırtına Əli özünə gələndə xəstə-
xana palatasında idi. Qəza anını qor-
xuya xatırladı. Yaxşı qurtulmuşdu.
Diqqətsizliyi ilə sadəcə özünü yox,
başqasını da öldürə bilərdi. Maşı-
nın təmirini təxirə saldığı üçün, bu
qədər sürətlə maşın sürdüyü üçün,
məhəllədəkilərin, ən əsası da atasının
sözünə qulaq asmadığı üçün peşman
olmuşdu. Gec də olsa, ağılı başına
gəlmışdı.

Xəstəxanadan çıxan kimi ilk
işi mikroavtobusu yığdırmaq oldu.
Əyləci, kaputu, rəngi və hər şeyi ilə
yenİ bir maşın olmuşdu. Eynən atası-
nın ona əmanət etdiyi kimi. Fırtına Əli
artıq məhəllənin ən yaxşı sürücüsüy-
dü. Yaşlı xalalar, dayılar, atalar, analar
və uşaqlar böyük rahatlıqla onun
mikroavtobusuna minirdilər.

SEVGİNİN TİLSİMİ

Əhmədin özündən iki yaş kiçik qardaşı vardi. Adı Hüseyn idi. Əhmədə qaqas deyə müraciət edəndə özünü böyük oğlan kimi hiss edərdi.

Hər qardaş kimi onların da söz-söhbəti olur, hətta bəzən dalaşırdılar da. Amma küsüllülükleri çox davam etmir, tez barışırdılar.

Böyüyəndə ikisi də hərbi xidmətə gedib qayıtdılar. Kəndə qayıdanda işə başladılar. Əhməd də, Hüseyn də gənc və güclü idilər. Birlikdə işləyir, münbit olmayan tarlalara da su çəkirdilər. Nəticədə bol məhsul əldə edir, yaxşı pul qazanırdılar. Vəziyyətləri düzəlmüşdi.

Əhmədin evləndiyi il ataları vəfat etdi. Bu hadisədən sonra Hüseyn birdən-birə dəyişilməyə başladı. Tez-tez rayon mərkəzinə gedir, fərqli bir

həyat tərzi yaşayır, işsiz-gücsüz avara-lara qoşulurdu.

Bu hal qarşısında qardaşı çox kə-dərləndi. Həmişəki kimi ona böyük qardaşlıq eləmək istədi. Amma Hüseyin onunla razılaşmırıldı.

- Böyümüşəm, mənim işlərimə qarişa bilməzsən, istədiyim kimi yaşa-yaram, - deyirdi.

Ailə qurduqdan sonra Hüseyin bir az dəyişilən kimi olsa da, çox keçmədən köhnə vərdişlərinə geri qayıtdı. Yenə də hər gün rayon mərkəzinə gedir və dostları ilə boşu-boşuna dolaşırıdı.

Pis yoldaşlarla birlikdə olmaq Hüseyinin həyatını qaraltdı: qumar vaxtı başlayan mübahisə yaralanma ilə nəticələnmiş, Hüseyin bir il azadlıqdan məhrum edilmişdi.

Əhməd həbsxanadan çıxdıqdan sonra qardaşının ağıllanacağını ümidiş, amma yanılmışdı. Hüseyn həbsdən daha da pis olub çıxdı. Rayonda hamiya ilisir, özünü qoçu kimi aparır, hər kəslə dalaşırdı. Rayonda hamı onu tanıyor və ondan qaçırdı.

Bir gün qardaşı Əhmədin üstünə hücum çəkdi və qışqıraraq atasından qalan torpaqdan pay istədi.

- Qardaş olduğumuz üçün atamızdan qalan hər şeyin yarısı mənimdir. Haqqımı yeyirsən.

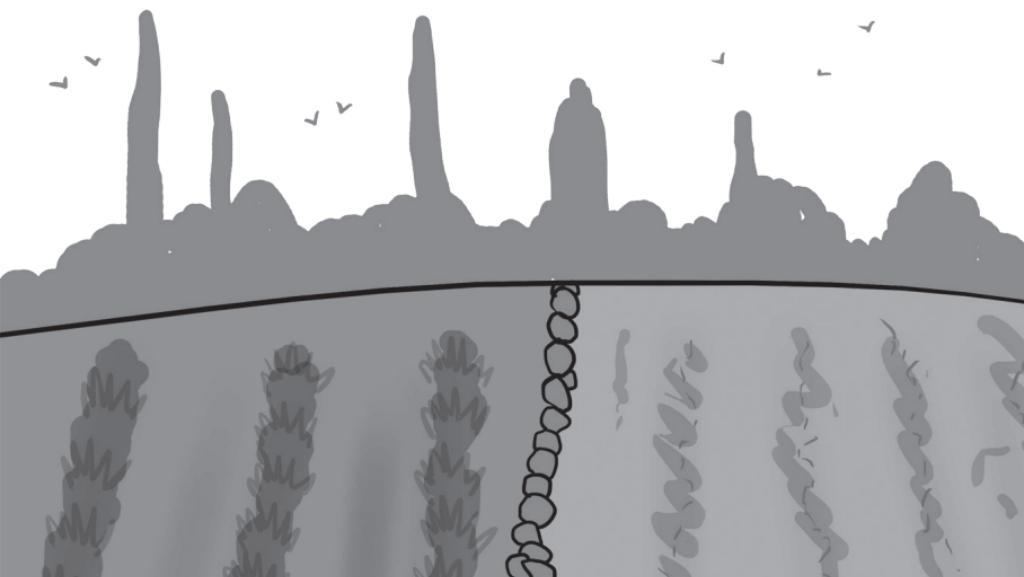
- Yemirəm. - Əhməd təəccüblə cavab verdi. - Özüm tək işləyirəm və ancaq qarnımızı doydururuq. Üstəlik sənin ailənə də mən baxıram.

- Mən bilmirəm! - Hüseyn dedi. - Payıma düşən torpağı istəyirəm!

Əhməd nə desə də, qardaşını yola gətirə bilmədi.

- Yaxşı. Kəndin ağısaqqallarını çığırqaq, torpağı aramızda bölsünlər, - Əhməddedi.

Kəndin ağısaqqalları toplasdı və torpağı iki qardaş arasında böldülər. Üstəlik Hüseyn münbüt olan tərəfi götürdü.

Bir il keçdi. Hüseyin pis vərdişlərindən əl çəkmədiyi kimi, öz torpağıyla da heç maraqlanmadı. Həyat yoldaşı bütün günü işləsə də, bu boyda tarlanı təkbaşına əkib-becərib çatdırıa bilmirdi. Birinci il məhsulda xeyli azalma olmuşdu.

Bunu görən Hüseyin qardaşının qapısını döydü:

- Sənin torpaqların daha məhsuldardır. Məni aldatdın və ən yaxşı tarlanı özünə saxladın.

Əhməd sakitcə danışmağa başladı:

- Kəndin ağsaqqalları tarlamızı iki yerə bölüblər. Sən öz hissəni bəyənib götürdün, bəyənmədiyin hissə mənə qaldı.

- Mən bilmirəm. İndi ki mənim torpağım yaxşıdır, götür sənin olsun. Sənin tarlanı da mənə ver.

Əhməd bununla razılaşdı. Nə də olsa, qardaşı idi. Bir il boyu gecə-gündüz işləyib Hüseynin köhnə torpağını əkin üçün əlverişli hala gətirdi və olduqca bol məhsul əldə etdi.

Hüseyn isə qardaşının əksinə, heç bir gün də tarlada işləmədi və gününü boş-boş gəzərək keçirdi. Onun bu laqeydliyi ucbatından tarlada məhsul olmadı və Hüseyn yenə də özündən çıxdı:

- Məni yenə də aldatmışan, - deyə qışkırdı. - Məni aldadıb münbit torpağı əlimdən aldın və öz quru torpağını mənə verdin. Torpağımı istəyirəm.

- Amma sən keçən il də belə demişdin. Artıq başa düş ki, torpaq diqqət istəyir, sevgi istəyir. Sevgidə tilsim var. Sən torpağını sevmirsən, torpaq da səni sevmir.

- Mən bilmirəm, torpağımı ver!

Əhməd buna da razı oldu. Yenə qardaşlığını gösterdi. Amma heç nə dəyişilmədi. Hüseyn avaralığa davam etdikcə torpağın heç bir məhsuldarlığı

olmadı. Sevgisizliyə səmərəsizliklə cavab verdi.

Hüseynin bu xasiyyəti bir neçə il davam etdi. Sonra bir gün qızı oldu. Artıq balaca Fatimənin atası olmuşdu.

Balaca Fatimə özü ilə birlikdə evlərinə sevginin tilsimini də gətirmişdi. Məhz bu vaxt Hüseynin ağılı başına gəldi. Ata olmaq məsuliyyət daşımaq deməkdir. Balaca Fatiməyə yaxşı nümunə olmağa səy göstərmək, onu mümkün olan ən yaxşı şəkildə yetişdirmək deməkdir. Artıq bir ata kimi balaca Fatiməyə qarşı tükənməz bir məsuliyyət hiss edirdi.

Bundan belə balaca Fatimə üçün çalışmalı, onun üçün evə çörək gətirməliydi. Bu səbəblə də ertəsi gün işləməyə başladı.

Beləliklə də, səhvin sadəcə özündə olduğunu başa düşdü. Çünkü insan nə qədər çox çalışsa, torpaq da o qədər bol məhsul verər. Yenə əkinləri əvvəlki kimi birə min verirdi. Körpə Fatimə evə bərəkət gətirmişdi.

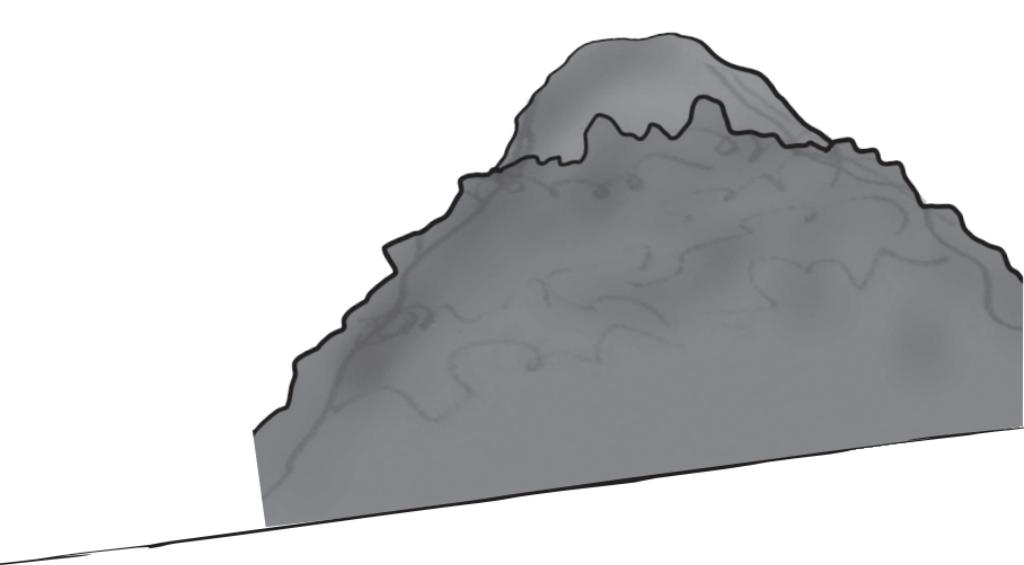
TORPAĞIN DIRİLİŞİ

Salman bitki örtüyünün iqlimə təsir etdiyini öyrənəndə onun on yaşı vardi. Bunu dərk edə bilməsə də, müəllimi dediyi üçün ürəkdən inanmışdı.

Misal üçün, ağacların çox olduğu yerlərə yağış da çox yağırıldı. Bu səbəblə də belə yerlərdə yay fəsl olunduqca sərin keçirdi. Hətta ağac yarıqlarının forması da iqlim və bitki örtüyünə görə fərqli və müxtəlif olurdu.

Məhz bu səbəblə də həmin gündən sonra Salman kəndləri üçün əlindən gələni etməyə qərar verdi.

Kəndin üç tərəfi meşələrlə əhatə olunmuşdu. Böyük ağacların yanında kiçik kolluqlar, kolluqların yanında otlar, otların arasında rəngbərəng çiçəklər vardi.

Ağqaya təpəsinin zirvəsində yaşıl çəmənliklər görünürdü. Bu zirvənin ortasındaki bitkisiz çılpaqlıq isə keçəl başa oxşayırıdı. Bu yerdən Salmanın xoşu gəlmirdi. Bir müddət sonra hər tərəfin belə olacağını isə hələlik bilmirdi.

Həmin gün dərsdən sonra atasının yanına getdi və öyrəndiklərini ona da danışdı. Amma atası dodaqlarını büzdü:

- Sən başa düşməzsən. Bizim torpaqlarda əkiləcək tarla azdır. Əkiləcək torpaq isə, demək olar ki, heç yoxdur. Meşələrə siğınmaqdan başqa çarəmiz yoxdur.

Salman geri addım atmadı:

- Ağacları kəsməyin, - deyə təkid etdi.

Atası yenə də dodağını büzdü:

- Tarla açırıq, oğlum. Beləliklə də, torpaqlar məhsuldar hala gəlir.

- Əgər yağış yağmasa, məhsul-darlıq da olmaz.

- Öz işinlə məşğul ol. Ağacla ya-ğışın nə əlaqəsi var. Yağışı Allah yağ-dırır.

- Ağacları yaradan da Allah de-yilmi? Amma Allah təbiətə bəzi qanunlar qoymuşdur. Bitki örtüyü yağış buludlarını cəlb edir. Bitkilər olma-sa yağışbuludları üstümüzdən keçib gedər və suyunu çox ağacli yerlərə boşalar. Buralar da quraqlıqdan ca-dar-cadar olar.

Atası oğlunu ciddi qəbul etmə-məkdə inad edir, üstəlik onu ələ sa-lırdı:

- Coxbilmişə bax. Sən əvvəl dərslərini oxu, məktəbini bitir, sonra aqronommu olacaqsan, nə istəyirsən ol, öyrən gəl, sonra danışaq.

- Mən məktəbi bitirənə, ali məktəbə girənə... O vaxta qədər ətrafda bir dənə də ağaç qalmaz. Ağac olmasa yağış da yağmaz, iş-işdən keçər.

Bütün bunları desə də, atasını razi sala bilmədi. Heç kim onu ciddi qəbul etmədi.

Bir gün bütün kəndin rahatlıqla göründüyü bir təpəyə çıxdı. “Bu gedişlə kəndin gələcəkdəki vəziyyətini təxmin etmək çox da çətin olmaya-caq”, -deyə fikirləşdi. Təmiz hava ilə dərindən nəfəs aldı. Gördüyü hər yarpaq, hər çiçək elə bil ona şikayət edirdi. Küləklə uğuldayan qovaqlar sanki kənd əhalisindən şikayət edirdi:

- Biz olmasaydıq, bu torpaq, bu yağış, bu bulud olardımı? Bizi kəssəniz quraqlıq coxalacaq, torpaqdan otlar cücməyəcək, çiçəklər bitməyəcək...

Yanındaki çınar ağacı davam etdi:

- Nə meyvələrimizdən faydalana bilərsiniz, nə də təmiz havamızdan...

Salman orada dayana bilmədi və məşənin içində doğru yeriməyə başladı. Bir az irəlidə onu yaşılı şam ağacı qarşılıdı. Onu gözəlyirmiş kimi piçilti ilə danışmağa başladı:

- Bax, oğlum... Bu kəsilmiş ağaclarala bax! Bizi buralardan sürgün edib yerimizdə tarlalar açırlar. Amma heç fikirləşmirlər ki, o tarlaların məhsuldarlığı olacaq, yoxsa yox!

Kiçik bir sərçə uçub Salmanın ciyininə qondu. Üzüntü ilə cəh-cəh vurmağa başladı:

- Siz ağacları bir-bir kəssəniz, mən yuvamı harda quracağam, dimdiyimlə daşıdığım toxumları hansı meşəyə atacağam?

O gündən sonra Salman özü-özünə söz verdi ki, doğma kəndi üçün nəsə edəcək. Məktəbini yaxşı qiymətlərlə bitirdi və aqronom oldu. İllər sonra doğma kəndinə qayıdanda hər yerin çöl-biyaban olduğunu gördü.

Heç kim onun sözünə qulaq asmamış, kəndin sakinləri sürətlə bütün ağacları kəsmişdilər. Ətrafda meşə və ağaç adına heç nə qalmamışdı. Elə bil Ağqaya təpəsinin zirvəsindəki keçəllik hər yerə yoluxmuşdu. Ağacları çıxarmış, meşələri yandırmış, tarla açmışdilar. Quraqlıq başlamış və

məhsuldarlıq aşağı düşmüştü. Rastına kim çıxsa şikayət edirdi:

- Allah bizi cəzalandırdı. Əvvəllər birə-min məhsul aldığımız torpaqlar indi sanki qısırlaşış. Allah ruzimizi kəsdi.

- Siz Allahın qaydalarına riayət etmədiniz. O qaydaları saymadınız, -Salman dedi. - Meşələri yox edərək ekoloji tarazlığını pozduınız. Verdikcə daha çox istədiniz. İndi şikayət etməyə haqqınız yoxdur.

Kəndin icra nümayəndəsi çarəsizliklə soruşdu:

- Bəs indi nə edəcəyik? Bu quraqlıqdan xilas olmağın bir yolu yoxdur-mu?

- Var! Yox etdiyimiz dünyani yenidən quracağıq.

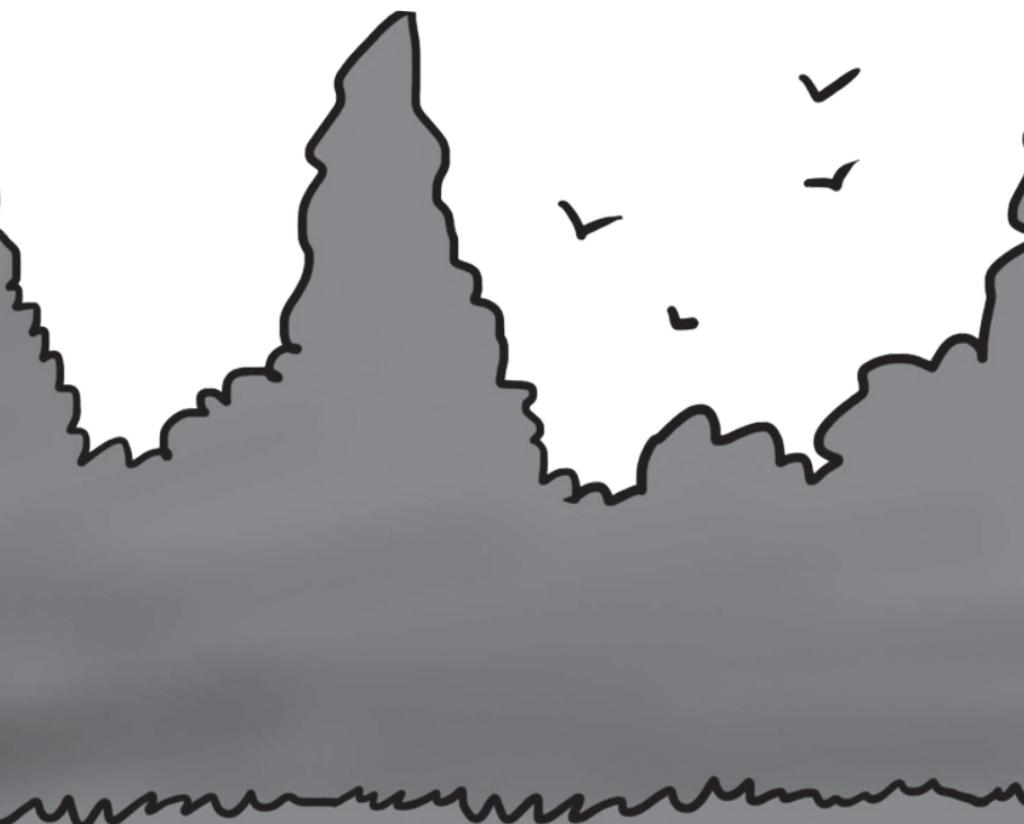
- Necə olacaq?
- Hər yerə ağaç əkəcəyik. Vaxt keçdikcə kəndimiz yenidən meşə kəndi olacaq. Və Allah təbiətə qoydu-

ğu qaydalara görə kəndimizə yenidən
yağış yağdıracaq.

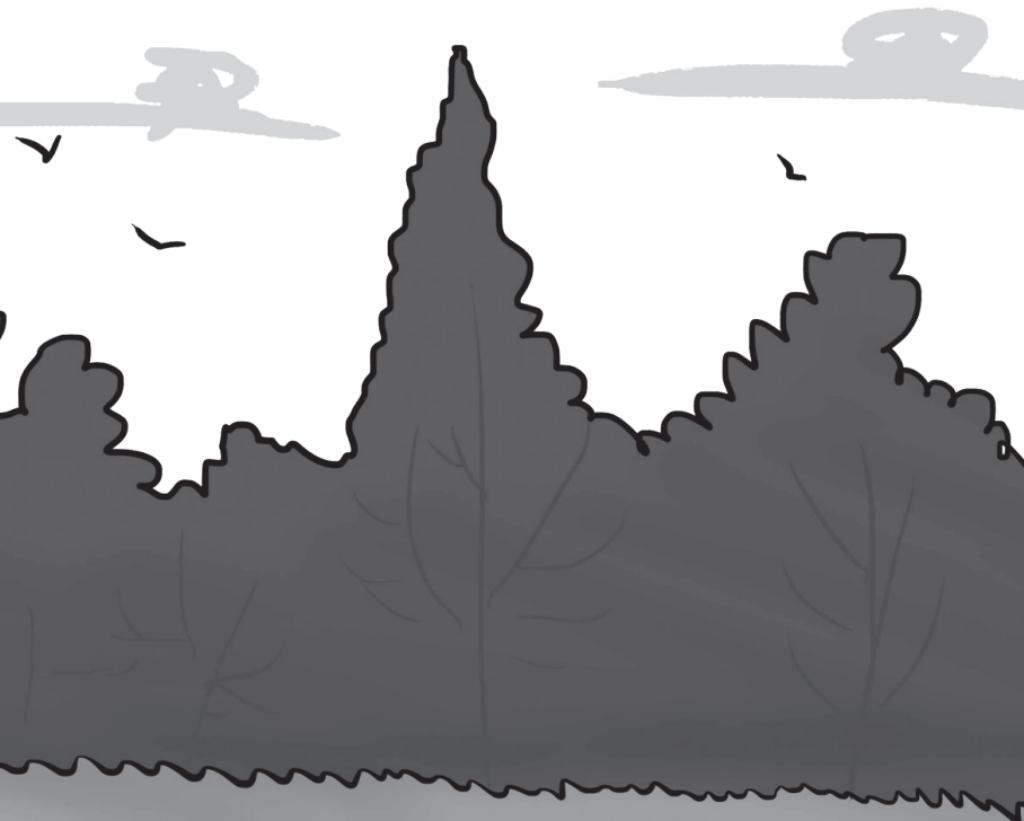
İcra nümayəndəsi dedi:

- Bu uzun işdir, bizim ömrümüz
çatmaz.

- Düzdür, bəlkə siz görməyəcəksiniz, amma nəvələriniz görəcək. Kəsdiyiniz ağaclar, yox etdiyiniz meşələr onların da malı idi. Sizdən sonra onlar da istifadə etməli idi. Onların haqlarını tapdaladınız. Əmanətə xəyanət etdiniz. İndi çoxlu ağaç əkməlisiniz ki, bəlkə, günahınız bir az yüngülləşə.

Problemin başqa həll yolu yox idi. Tarlaları uzaqdan çekilən su ilə suvarırdılar, amma bu həm əziyyətli, həm də baha başa gəlirdi. Nəhayət,

yağışın və meşənin dəyərini başa düşmüşdülər.

Artıq aqronom Salmanın sözünə hamı qulaq asırdı. Gəldiyindən bəri kəndə yüzlərlə ting əkilmışdı. İlin axırında tinglərin sayı minlərə çatmışdı. Tinglər cücərmış, yaşılıq artmışdı. İndi yağış buludları Salmanın kəndinin üstündə dayanmadan keçmirdi. Kənd əvvəlki kimi sevimli olmasa da, yavaş yavaş göz oxşamağa başlamışdı. Torpaq yenidən dirilmişdi. Çalışqanlığın bəhrəsini alırdılar.

SINİF NÜMAYƏNDƏSİ

Məmməd oxuduğu məktəbdə olduqca məşhur idi. Hamı onu “Demokrat Məmməd” kimi tənirirdi. Sözün açığı, bu ad onun da xoşuna gəlirdi. Məktəbdəki digər Məmmədlərdən fərqli olduğunu fikirləşirdi.

Həmin il məktəblər açılanda sinif rəhbəri onların arasından sinif nümayəndəsi seçməyə qərar vermişdi. Məmməd bu cür seçimi qəbul edə bilmirdi. Madam ki nümayəndə sinfi təmsil edir, onu sinfin şagirdləri seçməliydi.

Sinif nümayəndəsinin seçiləcəyi gün Məmməd müəllimdən söz haqqı istəyərək etirazını bildirdi:

- Müəllim, demokratiya dövründə yaşayırıq, sinif nümayəndəsini sizin

seçməniz demokratiyaya zidd deyil-mi?

- Danış görüm, demokratiya dedi-yin necə bir şeydir?

Sinif rəhbəri eyni zamanda ədə-biyyat müəllimi idi. Məmmədi yoxla-maq üçün vermişdi bu sualı. Görək nə istədiyini bilirdi?

- Demokratiya, qısaca, xalqın öz seçdikləri tərəfindən idarə edilməsidir,
- Məmməd ayağa qalxaraq dedi. - Xalq müəyyən müddət üçün özünü idarə edəcək millət vəkillərini seçir. Təbii ki, səsvermə yoluyla. Seçilən insanlar müəyyən müddətdən son-ra yenidən seçkiyə gedəcəkləri üçün özlərini xalqa bəyəndirməlidirlər. Bu

səbəblə də xalqın arzu və istəklərinə görə hərəkət edirlər.

Müəllim yenidən soruşdu:

- Bəs bu idarə üsulunun ziddi nədir?

- Diktatorluqdur müəllim. Diktatorları xalq seçmir. Yəni seçki ilə idarəçi olmurlar.

Məmmədin cavabını eşidən müəllim yenə güldü:

- Bir az da açıqla.

Məmməd bütün bu suallara əvvəldən cavab hazırlamışdı. Öyrəndiklərini danışmağa başladı:

- Krallara krallıq öz ailələrindən qalır. Əgər kralın məsləhətləşdiyi məclis varsa, buna məşrutə deyilir. Verdiyi bütün qərarlarda yeganə söz sahibidirsə, buna mütləqiyyətçilik deyilir. Dövlət çevrilişi ilə gələnlər isə millətin seçdiklərini devirib özləri iqtidar olurlar. Dövlət çevrilişləri bəzən vahid lider, bəzən də bir qrup tərəfindən həyata keçirilir. Belələrinin millətdən səs toplamaq kimi bir dərdləri olmadığı üçün ölkəni istədikləri kimi idarə edirlər. Cox pis bir idarə üsuludur.

Müəllim artıq diqqətlə Məmmədə qulaq asırdı. Məmməd danışmağa başlayanda onu gülərək dinləyən, hətta bəzən ona söz atan yoldaşları da ciddiyətlə ona qulaq asırdılar. Parta yoldaşı isə sual verdi:

- Bəs görəsən, hansı yaxşıdır?

- Əlbəttə, demokratiya, - Məmməd dedi. - Demokratiyada seçicilər (ki, bu sinifdə seçicilər bizik) müəyyən müddətdən sonra idarəçiləri bəyənməsələr, onları dəyişdirmə hüququna sahibdirlər. Güt millətin əlindədir.

Sinifdəki bəzi şagirdlər gözləyirdilər ki, Məmmədin bu cür danışmasına müəllimin acığı tutacaq. Onlar hesab edirdilər ki, seçkinin necə olmasının bir əhəmiyyəti yoxdur, əsas odur ki, kimsə seçilsin.

Keçən ilin sinif nümayəndəsi Akif söz istəyərək lağlağı bir tonla dedi:

- Bunlar boş sözlərdir! Məmməd xəyal Görür. Kimin bu işi yaxşı bac-

racağını biz hardan bilərik? Ən yaxşı qərarı elə müəllim verir.

- Bəs eksəriyyətinizin bilmədiyini mən hardan biləcəyəm?- deyə müəllim soruşdu. - Bir nəfərəm və səhv edə bilərəm. Çoxluğun səhvi daha az olar.

Güldü, gülərkən də bir şeyə sevindiyi zaman etdiyi kimi əllərini bir-birinə sürtüb ovuşdurdu:

- Bəli, yoldaşınız düz deyir. Əvvəla seçilmək istəyən namizədlər ortaya çıxmalıdır. Seçiləcəkləri təqdirdə necə işləyəcəklərini dəməlidirlər.

Akif yenə də dayana bilmədi:

- Bəs yalançı, bacarıqsız bir nəfər seçilsə necə olacaq?

- Bir müddət yoxlayarıq, - müəllim dedi. - Misal üçün, üç ay. Əgər bacara bilməsə, üç aydan sonra yenidən seç ki keçirərik.

Beləcə, sinifdə demokratiya sınağı başladı. Akif, Yusif və Məmməd sinif nümayəndəsi olmaq üçün namizəd olular. İki həftə vaxt verildi. Bu müddət ərzində namizədlər öz platformalarını oxudular.

Məmməd bu iş üçün çox işlədi, ona dəstək verən bir qrup sinif yoldaşı ilə qəzet hazırladı. Seçiləcəyi təqdirde görəcəyi işləri maddə-maddə yazdı. Qəzeti bütün sinif yoldaşlarına payla-di. Direktordan izin alıb məktəbin kitabxanasında dörd dəfə iclas keçirdi. Öz fikirlərini bir-bir açıqladı.

Akif daha əvvəl olduğu kimi zoraklıq yolunu seçdi. Ona səs verməyənləri döyəcəyini deyərək, seçicini qorxudaraq sinif nümayəndəsi olacağını ümid edirdi. Seçkinin gizli səsvermə yoluyla keçiriləcəyini unutmuş kimiydi.

Yusif isə seçicilərə qələm, pozan, şokolad və s. paylamağa üstünlük vermişdi.

Nəhayət, seçkinin keçirildiyi gün sinifdəki əlli beş şagirddən qırxi Məm-

mədə səs vermişdi. Yusif on, Akif isə sadəcə iki səs toplaya bilmişdi. Üç səs də etibarsız sayıldı. Çünkü üç şagird qərarsız qalaraq iki namizədə səs vermişdi.

Direktor və müəllimlər seckinin qalibi olan Məmmədi təbrik etdilər. Qalibiyətin şərəfinə kitabxanada “Demokratiya iclasi” keçirildi. Bu iclasın sonunda Məmmədə “demokrat” adı verildi. O gündən sonra uşaqlar sinif nümayəndələrinə “Demokrat Məmməd” deməyə başladılar.

QURU QURBAĞASI

Orxanın yaşadığı qəsəbə dənizin sahilində yerləşirdi. Burada hər şey və hər yer gözəl idi. Dəniz qabardıqca dalğalar ağacları yuyur, altını boşaldaraq köklərini üzə çıxarırdı. Köklərin qabıqlarını soyur, sanki cilalayırdı. Onları ağardıb parladırdı.

Orxan sahil qəsəbəsinin uşağı olsa da, onun bu yerlərə xarakterik olmayan bir qüsuru vardı. On beş yaşına çatsa da hələ üzməyi bilmirdi. Dostları onu ələ salırdılar, o da bu vəziyyətdən qurtuluşun çarəsini dənizə getməməkdə göründü. On ildir ayağı dənizə dəyməmişdi.

Qəsəbədəki ailələr onu uşaq-larına nümunə göstərirdi.

- Əgər cəhd etməsən, Orxan kimi “quru qurbağası” olacaqsan, - deyirdilər.

Orxan bu sözün mənasını başa düşmürdü. Ona görə də əmisinin oğlu Sadiqdən soruşdu. Sadiqin cavab verərkən çəkdiyi çətinlikdən, bu sözün yaxşı bir şey olmadığını başa düşmüştü.

- Şey, - deyə udqundu Sadiq. - Qurbağalar suda üzə bilir axı. Hər halda üzə bilməyənlərinə də quru qur-

bağası deyirlər. Sən də üzə bilmədiyin üçün sənə ilişirlər...

Deməli, qəsəbə sakinləri üzə bilmədiyi üçün ona bu adı vermişdilər. Bunu eşidən Orxan ağlamış, ailəsinin və dostlarının təkidlərinə baxmayaraq üç gün evdən çıxmamışdı.

Üzə bilməmək onun üçün böyük utanc mənbəyi olmuş, həyatına mənfi təsir göstərmışdı. Dostlarından da bir-bir əzaqlaşmışdı. Heç əmisinin oğlu Sadiqlə də görüşmürdü. Həyat onun üçün çox darıxdırıcı olmuşdu.

Vaxtını evdə keçirdiyi həmin günlərdə əlinə bir kitab keçdi. Alaca adlı bir itin həyatından danışındı. Alaca digər bütün itlər kimi ağaca çıxa bilmirdi. Bunu bilən evin iki pişiyi də Alacanı hirsətləndirir, it onlara hücum çəkəndə qaçıb ağaca çıxır:

- Alaca, ay Alaca; çıxa bilməz ağa-ca,
- deyə ələ salırdılar.

Bu vəziyyət həm Alacanı hirsətləndirir, həm də qəm dəryasına qərq edirdi. Amma nəhayət, hirsətmənin və kədərlənmənin çarə olmadığını başa düşdü. Bu səbəblə də özü-özünə ağaca çıxma məşqləri etməyə başladı.

Və bir gün gerçəkdən də bu istəyinə nail oldu. Artıq pişik kimi ağaca dırmaşa bilirdi. Hər iki pişik onu ələ salmağı dayandırdı. Hətta ondan üzr isteyərək evin içində dost kimi yaşamağa başladılar.

Oxuduğu bu hekayə Orxana çox təsir etmişdi. Hətta içində olduğu vəziyyəti Alakanın düşdürüyü vəziyyətlə müqayisə etdi. Düzdür, həqiqətdə Alacadan başqa heç bir it ağaca çıxa

bilmirdi. Amma hekayənin verdiyi mesajı çox yaxşı başa düşmüştü. Cəhd edən nail olurdu.

Orxan Alakanın üslubunu bəyənmışdı. Dərhal işə başladı. Özü üçün sakit bir dəniz sahili tapdı. Əslində üzgüçülüyü özbaşına öyrənməyə başlamamalıydı, çünkü bu çox təhlükəli ola bilərdi. Amma fikirləşirdi ki, başqa çarəsi yoxdur. Bu işi heç kimə hiss etdirməməliydi.

Hər səhər tezdən evdən çıxır, axşama qədər üzgüçülük məşqləri edirdi.

İlk günlər günəşin altında çox qaldığı üçün dərisi yanmışdı. Belə şeylərə heç öyrəşməmişdi – duzlu su, günəş yanığı, dərinin soyulması... Bütün bunlara dözmək çox çətin idi. Evdəkilərin başa düşməməsi üçün səsini çıxarmırdı. Qapqara qaralmışdı, amma ayın axırında üzməyi öyrənmişdi. Artıq dostlarına sürpriz etmənin vaxtı idi.

Həmin gün, demək olar ki, hamının birlikdə üzdüyü çımərliyə getdi. Sahildəkilər Orxanı görüb təəccübəndilər, daha sonra da piçıldışma-

ğa başladılar. Nəhayət, onlardan biri özünü saxlaya bilmədi:

- Salam, quru qurbağası, - deyə ona sataşdı.

Orxan ona qulaq asmadı. Dənizdəki uşaqlar özlerini göstərmək üçün müxtəlif hərəkətlər edirdi. Əmisinin oğlu yanına gəldi və üzmənin əslində qorxulacaq bir şey olmadığı barədə söhbət etməyə başladı. Orxan onu gülümsəyərək dinlədi və heç nə demədi.

Həmin vaxt bir uşaq fəryadla yerindən sıçradı. Orxana özünü göstərməyə çalışan uşaqlardan biri suda çabalayındı. Əvvəl onun zarafat etdiyini fikirləssələr də, sonra həqiqətən boğulduğunu gördülər. Sahildəki gülüşmələr kəsilmişdi. Vəziyyət ciddi idi. Hami donub qalmış və eləcə gözləyirdilər. Heç kim boğulmaq üzrə olan uşağı xilas etməyə yanaşmırıldı.

Heç kəsin gözləmədiyi bir anda Orxan köynəyini çıxarıb yerə atdı və suya tullandı. Bir həmlədə dənizin dibinə doğru gedən uşağı tutdu. Bu işi yaxşı bilməsə də, gücü yerində idi. Onsuzda boğulmaq üzrə olan uşağın daha cirpinacaq haliqalmamışdı.

Orxan təəccüblü baxışlarının altın-da uşağı sahilə çıxardı. Üzüaşağı yerə uzadıb bildiyi qədər sünə nəfəs verdi. Uşaq udduğu bütün suları öskürərək boşaltdı. Anası xəbəri eşidib fəryad edərək sahilə qaçlığı zaman uşaq artıq özünə gəlmişdi. Orxan ananın təşəkkürlərini və xilas etdiyi uşağın minnət dolu baxışlarını ömrü boyu unutmadı.

Orxanı ələ salan uşaqlar isə boyunlarını bükmüşdülər. Hamısı susurdu. Heç kimə heç nə demədi və islanmış paltarlarını dəyişdirmək üçün evə qayıtdı.

Bu hadisədən sonra heç kim Orxana “quru qurbağası” demədi. Bunun əvəzinə ona “su qurbağası” deməyə başladılar. Amma Orxan yeni adını da bəyənməmişdi.

“Heç olmazsa xilasedici deyə bilərdilər”, - deyə öz-özünə fikirləşdi. Amma həqiqət bu idi ki, ilk qoyulan ada görə özünü bu boyda təhlükəyə atmamalıydı.

KİMSƏSİZ ADA

Sadəcə təbiətin səsi eşidilirdi. Külək əsir, dalğalar sakit-sakit sahili döyəcləyir, quşlar nəşəylə cəhcəh vururdu. Harun oyanmışdı, amma gözlərini açmaq istəmir, əbədiyyətə qədər gözləri bağlı bu səslərə qulaq asmaq istəyirdi.

Əslində harada olduğunu heç bildirdi. Buna baxmayaraq, yatmağa davam etdi. Bu cür gözəl səslərin olduğu yerdə pis şey olmazdı. Yaxşısı budur gözlərini açıb bir baxsın. Sonra yenə yatar, gözləri yumulu ətrafi dinləməyə davam edərdi.

Yavaş-yavaş gözlərini açdı. Bir adada idi. Baxdığı kinolardakı adalarla bənzəyirdi. Bəs kinolardakı kimi kimsəsiz adadırsa? Harun birdən kədərləndi. Ətrafda dolaşmağa başladı. Hər halda burada milyonlarla qum dənəsi vardı. Və bir o qədər də okean

suyu və ağaclar. Birdən ona elə gəldi ki, bütün səslər susdu. Həqiqətən kimsəsiz adaya düşmüşdü?

Ədəbiyyat müəllimləri Robinzon Kruzo kitabını oxumalarını məsləhət görmüşdü. Bütün sinif oxumuş, sadəcə o oxumamaqda inad etmişdi. Sinif yoldaşlarından eşitdiyinə görə, hadisələr kimsəsiz adada baş verirdi. Bəs Robinzon deyilən bu şəxs belə həyata necə öyrəşmişdi? Quşlarla və heyvanlarla dostluq edərək belə bir həyata vərdiş etmək mümkündürmü?

Birdən ürəyi daraldı. Dərindən nəfəs almağa başladı. Əvvəl hər şey ona gözəl bir yuxu kimi gəlmişdi, indi isə kabusa çevrilirdi. Ayağa durdu. Su və ərzaq tapmaliydi.

Ayağa duranda başa düşdü ki, çox yorğundur. Kaş ki, məktəbdəki bədən tərbiyəsi dərsində müəllimin dediklərinə qulaq asaydı. Haruna həmişə elə gəlirdi ki, bu mənasız dərsdir. İndi isə buna nə qədər çox ehtiyacı olduğunu başa düşürdü. Deməli, normal həyatda mənasız kimi görünən bəzi şeylər əslində önəmlili ola bilərdi.

Elə bu vaxt quş səsi eşidildi. Bu səs onu çox rahatlatdı. Səssizlikdən sıxlımsıdı.

- Gözəl quşum, - dedi. - Sənin adın nədir?

Öz səsi özünə qəribə gəlirdi. Deyəsən, quşu da hürkütmüştü. Onunla söhbət edə biləcəyini ümid etmiş, amma quş cəh-cəh vurduğu ağacdan havaya qalxıb uzağa uçmuşdu.

Harun:

- Bir az daha dayanmaq olmazdi?
- deyə qışqıraraq uçan quşun dalınca qaçmışdı. Amma quş çox sürətli uçurdu. Çata bilməyəcəyini başa düşdü və boynunu bükdü. Bir dosta nə çox ehtiyacı vardı... Halbuki məktəbdə də, məhəllədə də heç kimlə dostluq

eləmir, insanlardan qaçırdı. Hətta çox vacib deyilsə, heç kimlə danışmırıdı.

“Sən demə insanın insana nə çox ehtiyacı var imiş, - deyə fikirləşdi. - Ətrafimdə izdiham var ikən, çoxlu insan var ikən bunu başa düşməmişəm...”

Harun ata-anasına da qulaq asmamışdı. Axşamüstü bayırda çıxmış və başına qəribə işlər gəlmışdı.

- Özümü tapmaq üçün bu səfərə çıxmağa məcburam, - demişdi. - Artıq böyümüşəm, on dörd yaşındayam.

İndi bu kimsəsiz adadan necə xilas olacaqdı? Necə gedəcəkdi evlərinə? Yolu tapa biləcəkdi?

Çox maraqlıdır ki, ailəsi yadına düşəndə daxili rahatlıq hiss etmiş, xi-

las olma ümidi çoxalmışdı. İndi anasının yanında olmasını necə də çox istəyirdi. Danışacağı o qədər şey var idi ki. Sözün düzü, atası da, anası da çox yaxşı dinləyici idi. Qarşısındaki insanın sözünü kəsməz, səbirlə danışmasının qurtarmasını gözləyərdilər. Sonra isə yavaş-yavaş öz fikirlərini açıqlayardılar.

Harun vaxtaşırı onlarla mübahisə edirdi. İndi isə başa düşürdü ki, nə qədər mənəsiz işlər üçün onlarla mübahisə etmişdi. Boş yerə ailəsini üzmüş olmanın sıxıntısını hiss edirdi.

- Ah atam, anam!

Oğullarının nəsə öyrənməsi üçün necə də səy göstərildilər. Amma Harun onların bu səylərini gördükçə daha da inadlaşındı. İndi çox peşman idi.

Bir təpəyə çıxdı və ətrafa baxdı. İllərlə burada yaşayacaqdı? Bütün həyatı okean və ağaclardan ibarət olacaq?

Bu nədir? Bir insan səsi eşitdi...
Ola bilməzdi.

- Harun dur! Harun oyan!

Harun birdən gözlərini açdı. Qarşısında çoxlu göydələnlər, arasından

keçən maşınlar və yanında da dostu Məsud... Parkda oturacağın üstündə oturduğu yerdə istidən mürgüləmişdi.

- Nə oldu sənə, yaxşısan?

Harun gördüyü yuxunu danışmadı. Amma başa düşdü ki, gördüyü

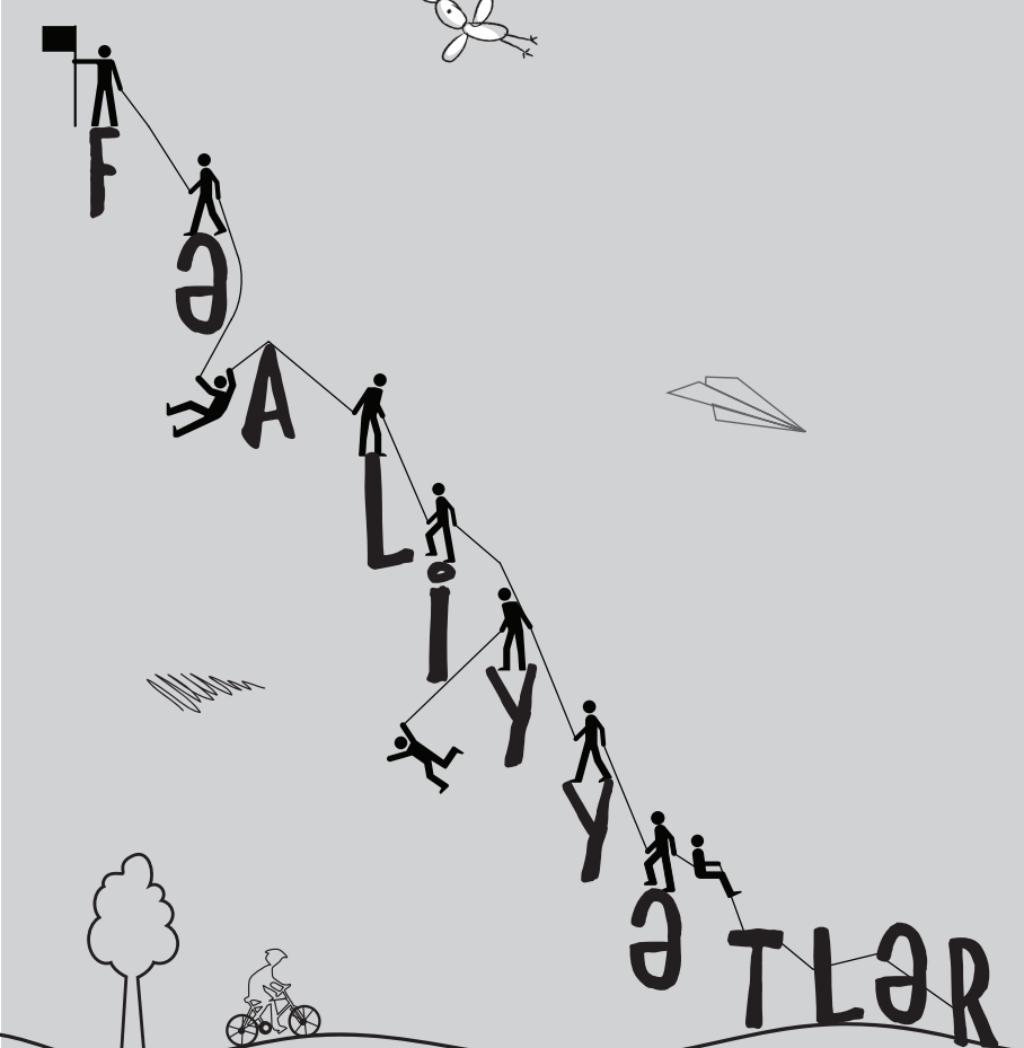
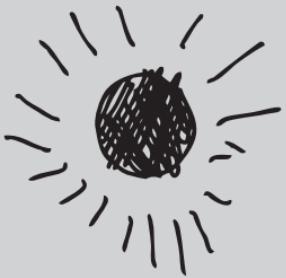
yuxu ona səhvlərini görməsi üçün yardımçı olacaq.

- Heç, deyəsən yorulmuşam, -
dedi. - Hava da istidir, yuxu tutub...

Cəld ayağa qalxdı:

- Gəl bu göydələnlərin arasında
gəzək, görək nə var.

Məsud təəccübənmişdi. Amma
etiraz etmədi. Harun isə ətrafinı tanı-
mağa başlayacaq, sonra kitablar oxu-
yacaq, özünü həyata hazırlayacaqdı.

~~~~~

Yavuz Bahadiroğlunun qalama aldığı, yaşa-
dığımız hayatdan fadakarlıq baradə 9 hekaya
oxudun.

- > Ən çox hansı fadakarlıq hekayəsi xoşuna galdi?
- > Niya ən çox o hekayəni bayəndin?
- > San o hekayədə olsaydin, necə harakat edərdin?

Ən çox _____ hekayasını bayəndim.

Cünki _____

Man olsaydım _____

MÜZAKİRƏ

"Ağillıdır, amma
çalışqan deyil". 😊

Bu söz sənə tənış galır?

Hansı vaziyatda bu
sözlə qarşılaşırıq?

Dostlarınıla müzakirə
edərək hasil olan
naticları buraya yaz!

CÜMLƏNİ TƏRSİNƏ 1962İN9 ÇEVİR

Tənbəllik Qanununu ala keçirdik. Sənca bu qanunun maddələrində bir tərslik var? Galin bütün tənbəllərlə oyun oynayaq və bu qanunları Çalışqanlıq Qanunu ilə avaz edək. Beləcə, dünyada bir dənə də tənbəl qalmayacaq. Na deyirsiniz?

İnsanlar yorğun doğulur və dincalmak üçün yaşayır.

Gecə rahat yuxulmaq üçün gündüz mümkün olduğu qədər çox dincalmalısan

---

Şokoladı sevdiyin kimi, yatağını da sevmalısan.

Sabah göracayın işi bu gündən görürsənsə bir az fikirləşmalısan, dostum.

Bu günün işini sabaha qoymana demekdir? Həmşə
istədiyin qədər taxira salmaq haqqın var.

Dincalan birini görəndə oturub ona yardım edin

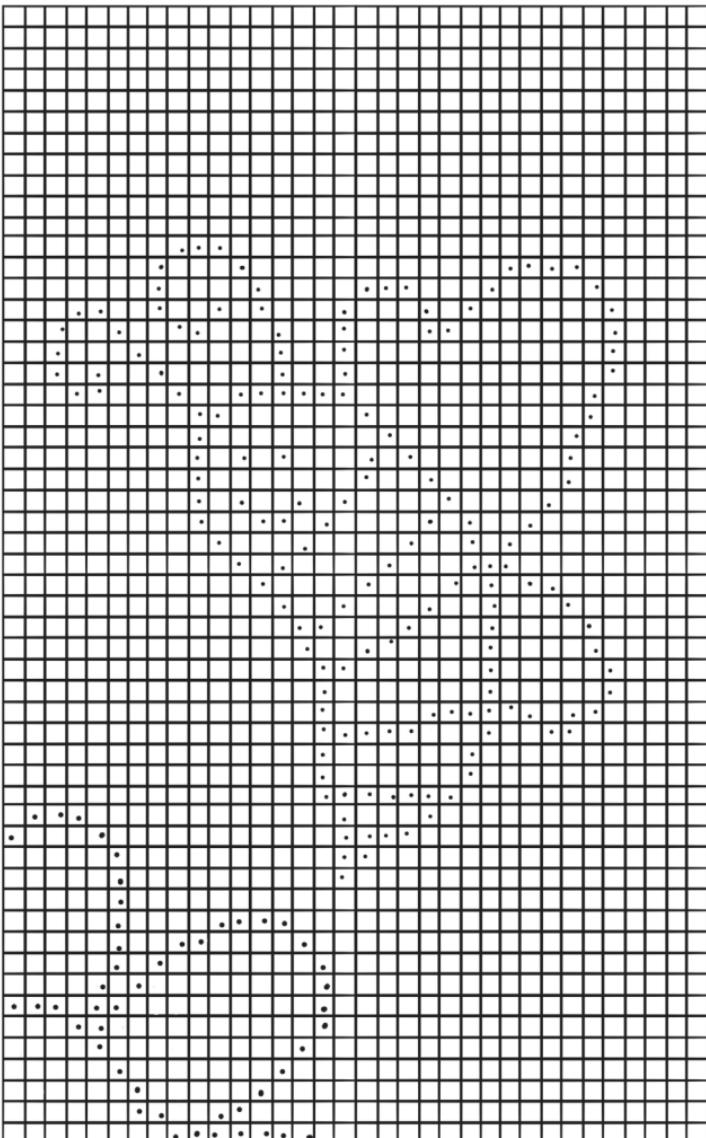
Oturmaq mümkinlərsə, ayaq üstə dayanma, yatmaq
mümkinlərsə, oturma

İş desalar, tez otur, işin qurtarmasını gözla

KVADRAT QARALAMA

Nöqtəli kvadratları qaralamağa nə deyirsiniz? Naticədə qarşınıza çalışqanlığı ilə maşhur olan şirin bir canlı çıxacaq.

ARASDIRMA

Sənca arı niya çalışqan canlı kimi tanınır?
Bunu araşdırı bilərsən? Araşdırıqlarını
bizimlə paylaş.

G

Circirama ilə qarışqa
hekayası yadındadır-
sa, biza da daniş. Bu
hekayanın çalışqanlıqla
ne alaqqası var?

İSTƏSƏN YAZ
İSTƏSƏN DANİŞ

Sınıfdaki an çalışqan yoldaşını
biza da tanıdarsan? Na etdiyi
üçün onun çalışqan olduğunu
fikirlaşırsan?

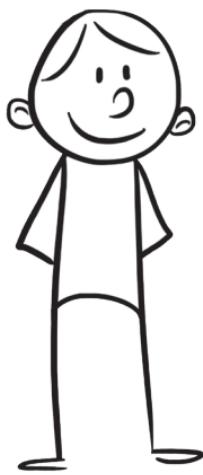

Çalışqanlığın ziddini gizlətdik. Bax görək tapacaqsan?

iŞGÜZAR
FƏAL TƏNBƏL
ÇALISOQAN
CƏHD EDƏN
FƏAL ÇALISOQAN
iŞGÜZAR
iŞGÜZAR FƏAL
ÇALISOQAN
FƏAL iŞGÜZAR

BOSLUĞU DOLDUR

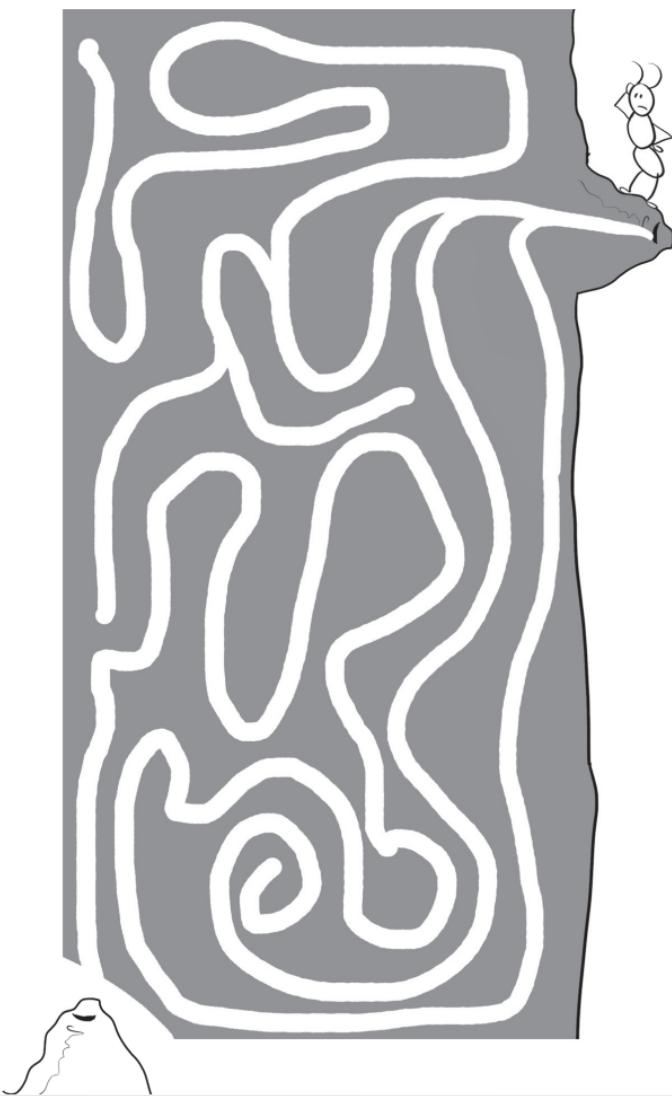

Mən çalışqan bir uşaqam,
çünki...

LABİRİNT

Kiçik qarışqı qız üçün lazım olan arzağı topla-yıb. İndi ehtiyacı olan yegana şey sağ-salamat yuvasına qayıtmaqdır. Ona kömək et.

MÜZAKİRƏ

Çalışmaqla bə-
carmaq arasında
necə bir əlaqa var?
Bunu dostlarınınla
müzakirə et.

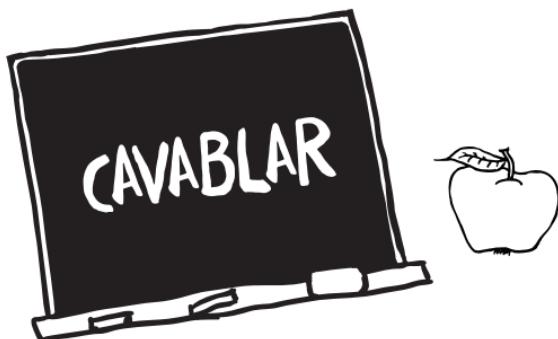

— —
| |

— —
| |

● LABİRİNT

